

Antoni Ferrando Francés, *Fabra, Moll i Sanchis Guarner. La construcció d'una llengua moderna de cultura des de la diversitat*. Presentació d'Ester Franquesa, Marta Fuxà i Rubén Trezano. València, Publicacions de la Universitat de València, 2018. 406 pàgs.

Ressenyat per: Jordi M. Antolí Martínez



L'any 2018, en el marc de la commemoració dels 150 anys del naixement de Pompeu Fabra i dels 100 de la publicació de la *Gramàtica catalana*, va veure la llum el llibre *Fabra, Moll i Sanchis Guarner. La construcció d'una llengua moderna de cultura des de la diversitat*, del professor Antoni Ferrando, catedràtic de Filologia Catalana a la Universitat de València. L'obra, editada per Publicacions de la Universitat de València, amplia el catàleg de la prestigiosa col·lecció “Biblioteca Lingüística Catalana”, la qual compta en la seua nòmina amb títols tan destacats com *El lèxic català dins la Romània* de Germà Colon, la *Gramàtica històrica catalana* de Francesc de Borja Moll o *Els valencians i la llengua autòctona durant els segles XVI, XVII i XVIII* de Manuel Sanchis Guarner.

Aquest llibre és un tribut singular a Pompeu Fabra, en tant que en homenatjar l'home, homenatja sobretot l'obra que ha llegat i, específicament, la difusió del fabrisme arreu de les terres de llengua catalana. La recepció, acceptació i concreció de les propostes gramaticals fabrianes no sols al Principat, sinó també en el context illenc i valencià, amb la contribució de Manuel Sanchis Guarner i Francesc de Borja Moll, és un fet decisiu a l'hora d'explicar per què el català ha recuperat la seua condició llengua de cultura plena. Per això, en tant que aporta una òptica de conjunt –sovint oblidada–, aquest volum és sens dubte una contribució singular i rellevant en el marc dels nombrosos homenatges que, durant l'Any Pompeu Fabra, s'han retut al principal artífex de la codificació moderna de la llengua catalana.

Per donar compte de les vicissituds del fabrisme, l'obra de Ferrando retrocedeix als inicis de la tasca codificadora de Fabra, en el I Congrés Internacional de la Llengua

Catalana (1906), i ressegueix les vicissituds del fabrisme fins a la consolidació d'aquesta proposta normativa arreu del domini lingüístic del català, assolida amb l'aprovació de les lleis de normalització lingüística en els tres territoris més importants: Catalunya, el País Valencià i les Illes Balears (1983-1986). Amb aquest itinerari, l'obra ofereix una panoràmica de la història de la llengua catalana durant la major part del segle XX.

Juntament amb l'encert de la perspectiva que adopta l'estudi, cal ponderar també la feliç circumstància que aquest homenatge reunisca, en la presentació que l'encapçala, la signatura dels directors de Política Lingüística dels governs de Catalunya, de les Illes Balears i del País Valencià. És, sens dubte, símptoma de la gratitud i admiració que desperta encara ara la figura del lingüista arreu del domini lingüístic, com declaren els signants de la presentació; però també de la que mereix l'autor de l'obra, el prof. Ferrando, deixeble avantatjat de Manuel Sanchis Guarner i treballador incansable de la llengua.

L'obra, com declara la introducció, parteix de l'aplec dels treballs previs que el prof. Ferrando ha dedicat a l'estudi de l'obra de Pompeu Fabra, Manuel Sanchis Guarner i Francesc de Borja Moll, molts dels quals són ja de difícil localització. Amb tot, el lector no hi trobarà senzillament un compendi d'aquests treballs anteriors, sinó que els estudis que l'integren han estat profundament actualitzats, ampliat i sovint reescrits.

L'obra la integren deu capítols, els quals, al seu torn, es poden estructurar temàticament en tres grans blocs: els quatre primers capítols: «La dimensió nacional del I Congrés Internacional de la Llengua Catalana (1906): Teodor Llorente, Antoni Maria Alcover i Pompeu Fabra» (cap. 1), «Pompeu Fabra: la reconstrucció d'una llengua nacional» (cap. 2), «Fabra i el País Valencià» (cap. 3) i «La presència dels dialectes territorials en l'obra de Pompeu Fabra» (cap. 4), es refereixen específicament a la figura de Pompeu Fabra, els seus mentors més immediats i el seu tractament de la diversitat lingüística. Els dos capítols següents, «L'occitanisme des d'una perspectiva valenciana: un panorama històric» (cap. 5) i «La construcció històrica de la norma lingüística al País Valencià fins a les Normes de Castelló» (cap. 6), són de caràcter diacrònic i tenen a veure sobretot amb la història de les ideologies lingüístiques al País Valencià. Finalment, els quatre darrers capítols se centren ja en la recepció, adaptació i concreció del fabrisme al País Valencià i a les Illes: «Les Normes de Castelló: desplegament i consolidació (1932-1983)» (cap. 7), «L'ideal idiomàtic de Manuel Sanchis Guarner» (cap. 8), «Francesc de Borja Moll i Manuel Sanchis Guarner: dues maneres de vehicular el fabrisme» (cap. 9) i «L'ideal idiomàtic de Joan Fuster» (cap. 10).

El primer capítol, «La dimensió nacional del I Congrés Internacional de la Llengua Catalana (1906): Teodor Llorente, Antoni Maria Alcover i Pompeu Fabra», parteix d'un esdeveniment clau en la història de la llengua catalana: el Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana (1906), per a reflexionar sobre els precursors que influïren els plantejaments lingüístics de Fabra: Marià Aguiló i Jacint Verdaguer (p. 23-26), o Teodor Llorente (p. 26-28, p. 32-46 i p. 54-61), el seu context i les seues idees sobre la unitat de la llengua. Un segon punt d'interès d'aquest capítol és l'anàlisi que s'hi fa de la qüestió de l'autoritat normativa partint dels debats del I Congrés Internacional de la Llengua Catalana (p. 51-54).

El segon capítol, «Pompeu Fabra: la reconstrucció d'una llengua nacional», se centra ja en l'obra de Fabra: en la transcendència de la seua codificació, la qual assegurava «la unitat lingüística en el temps i en l'espai. En el temps, perquè el model propugnat expressava la continuïtat de la rica tradició medieval, interrompuda per segles de decadència dels usos cultes de la llengua. En l'espai, perquè permetia un model de llengua en què poguessen sentir-se còmodes els parlants de tot el nostre àmbit lingüístic» (p. 65). Després de fer un repàs al procés de codificació fabriana –ortogràfica, morfològica,

lèxica— de la llengua, el prof. Ferrando posa en relació la visió integradora que manifesta aquesta codificació amb les notícies sobre l'ideari polític de Fabra i l'ideal d'una reunificació cultural dels territoris de llengua catalana (p. 73-74).

Tot seguit, en el tercer capítol, «Fabra i el País Valencià», el prof. Ferrando ofereix una anàlisi molt detallada sobre els contactes i viatges de Pompeu Fabra al País Valencià. D'entre els primers contactes, s'hi esmenten Lluís Fullana, Josep Ribelles Comín o Josep Sanchis Sivera, entre d'altres; dels contactes posteriors, destaquen Josep Giner i Carles Salvador. Amb tot, un dels punts més rics del capítol és la notícia que Ferrando dona de les diverses visites de Fabra al País Valencià: la primera l'any 1915, la segona l'any 1930, la tercera el 1935, i documenta un quart viatge l'any 1937, en plena Guerra Civil (p. 87-105).

La panoràmica dels tres primers capítols condueix, naturalment, a l'anàlisi que es presenta al capítol quart, «La presència dels dialectes territorials en l'obra de Pompeu Fabra», en què s'avalua el paper que Fabra va atorgar als dialectes catalans en la seua proposta de codificació lingüística (p. 173-174). És particularment interessant l'estudi que s'hi fa de l'evolució de l'actitud de Fabra envers la inclusió de la variació dialectal en la norma, des d'una perspectiva teòrica (p. 135-149) i també analitzant-la en el corpus gramatical descriptiu i normatiu fabrià (p. 149-171).

Dins del segon bloc temàtic, centrat en la història de les ideologies lingüístiques al País Valencià, el capítol cinquè, «L'occitanisme des d'una perspectiva valenciana: un panorama històric», fa un recorregut històric sobre la perspectiva singular valenciana de l'occità i l'occitanisme. S'hi estudien fenòmens clau com el sorgiment del concepte de *llemosí* i la reinvenió i aprofitament del terme en el context valencià que s'esdevé entre els segles XVI i XIX, i fins i tot amb reductes llemosinistes durant el s. XX; o també s'hi refereix la solidaritat del valencianisme amb l'occitanisme cultural contemporani (p. 198-211). El sisè capítol, «La construcció històrica de la norma lingüística al País Valencià fins a les Normes de Castelló», al seu torn, fa un panorama històric de l'evolució del model de llengua culta dels valencians, des dels orígens del Regne i fins a la formalització i difusió de la normativa fabrià durant el s. XX (p. 263-279), passant per la desorientació ortogràfica durant el s. XVIII i fins al 1859 (p. 234-243), i els èxits i limitacions de la Renaixença valenciana (p. 243-263).

Dins del tercer bloc s'estudien el procés de desplegament i consolidació de les Normes de Castelló, on té un paper central Sanchis Guarner, principal impulsor intel·lectual de l'adaptació del fabrià a la realitat lingüística, sociològica i cultural valenciana. D'aquesta manera, el setè capítol, «Les Normes de Castelló: desplegament i consolidació (1932-1983)», analitza amb detall aquest acord ortogràfic: els precedents, el contingut i el rerefons ideològic. És particularment interessant el seguiment que s'hi fa de la repercussió del fabrià durant els anys de la República, amb el gran protagonisme de Carles Salvador (p. 292-295), durant el franquisme (296-311; amb l'anàlisi de la contribució de figures clau en el període com Josep Giner, Sanchis Guarner, Joan Fuster o Enric Valor), i fins a la democràcia (p. 312-317), i la persistència, durant tot el període estudiat, del problema de l'autoritat normativa al País Valencià.

Els dos capítols següents, «L'ideal idiomàtic de Manuel Sanchis Guarner», i «Francesc de Borja Moll i Manuel Sanchis Guarner: dues maneres de vehicular el fabrià», examinen la diferència d'estratègies de Moll i de Sanchis Guarner davant els seus respectius destinataris a l'hora de justificar les opcions normatives que preconitzen (p. 384-387). Amb aquestes figures i la seua obra es tanca la tríada indestruïble del fabrià que travessa aquesta obra ja des del títol.

Fabra, Moll i Sanchis: heus ací els tres codificadors de la llengua catalana contemporània que, forçats a encarar-se amb la diversitat creada per la història, van perseguir en el fons un mateix objectiu: retornar al català la seua condició de llengua de cultura plena, unitària i alhora assumible pels parlants dels territoris de procedència respectius. Amb una diferència essencial, però: Fabra comptà amb la complicitat de la societat catalana, que reeixí a dotar Catalunya durant uns quants anys d'un règim preautonòmic o autonòmic que, en consagrar la cooficialitat del català, contribuí a la difusió i facilità l'acceptació de la codificació fabriana; en canvi, Moll i Sanchis hagueren de formular les seues propostes només amb la connivència de sectors socials minoritaris [...]. El seu gran mèrit cívic ha estat haver aconseguit l'acceptació de les seues respectives adaptacions del fabrisme per part de quasi tots els sectors baleàrics i valencians lingüísticament conscienciats. (p. 386-387)

Finalment, el darrer capítol, «L'ideal idiomàtic de Joan Fuster», analitza l'evolució del pensament i de la praxi lingüística de Joan Fuster, que, dins d'una decidida aposta per a una llengua de comunicació vàlida per a tot l'àmbit dels Països Catalans, ja va preveure la necessitat d'adequar-se a les exigències comunicatives de cada un dels seus territoris sense caure en la dialectalització (p. 394-401). Com bé adverteix el prof. Ferrando, en un estudi sobre la difusió del fabrisme arreu del domini lingüístic no podia faltar el testimoniatge d'un dels admiradors més grans de l'obra de Fabra, com va ser Fuster.

En un moment en què el particularisme lingüístic pren força en els diferents territoris del domini lingüístic, hem de celebrar la publicació d'un estudi com el que hem presentat: un homenatge a Fabra, però també als fabristes i, en especial a Moll i Sanchis Guarner. No s'entén Fabra sense la seua obra, i la seua obra no s'entén sense la influència d'aquells que el van precedir, com tampoc sense aquells que van aconseguir que la normativa fabriana fos acceptada als altres territoris diferents del Principat. Aquest també és el llegat de Fabra, i això és el que s'homenatja en aquest llibre. Coincidint amb l'efemèride dels 150 anys del naixement de Pompeu Fabra i dels 100 de la publicació de la *Gramàtica catalana*, és aquesta, doncs, una ocasió excel·lent per a reivindicar la unitat de la llengua catalana des de la diversitat, el fet que Fabra, amb Moll i Sanchis Guarner, van permetre que ens retrobàrem els diferents territoris en una norma comuna i integradora.